

CADDAALADA

Ujeeddooyinka guud ee cutubka

Marka ay dhammeeyaan barashada cutubkan kadib, ardeydu waxay awoodi doonaan in ay:-

- Gartaan In muwaadniinta dhexdooda laga dhexsameeyo nidaam cadaalad ku dhisan.
- Fahmaan geedi socodka garsoorka.
- Gartaan macnaha xarumaha adeeg bixinta iyo sida cadaalada ah ee ay u qaybsanyihiin.

4.1. Jiritaanka Nidaam Caddaaladeed oo ka Madax-banaan Eexda

- Nidaam cadaaladeed oo ka hufan dhinac u xaglin muxuu yahay ama waa maxay?
- Ka dooda falalka tilmaama nidaamyada dulmiga iyo dhinac u xaglinta intiina leh u sharaxa ama u sheega saaxiibadiina fasalka.

Xaafadaha is-kaashadey.

Xili hore waxaa jiray xaafado iskaashaday oo loo yaqaanay “xaafadaha iskeenay” deegaanka ay ka tirsanaayeen aad looga yaqaanay. Sababaha ay ku gaadheen darajadan iyo sumcadana waxaa ka mid ahaa bulshaddii deganayd goobaha ka tirsan deegaanka ayaa waxay sammaysteen ururo

iskaashato ah ay ka mid yihiin kuwo ganacsi, kuwa hanti isku gaysta ka dibna is-daymiya, iyo goobo waxbarasho ka dibna sidaa u wada shaqaysan jiray. Xaafadaha kale ee deegaanka ka tirsan bulshada degani aragti fiican islamarkaana hawl karnimo ku dheehantahay ayey ka qabeen bulshada ka tirsan xaafadaha iskaashaday.

Sidaa darteedna “ nololba waxay ku hadhay xaafadaha iskeenay” in la yidhaahdo ayey mutaysteen. Hasa ahaatee, tobankisano ee tegay sababo kala gedisan awgood dhaqaalihii iyo goobihii dhaqanka, sharafti ama qadarinti ay horay u lahaan jireen wday iska-lumiyeen. Waa goobo aan laga shaqaysan karin ama ayna suurto gal ahayn in laga shaqaysto laguna noolaad in la yidhaahdo ayey gaadheen. Laakiin labo sano wixii ka dambeeyey xaafadihii iskeeni waxay awood u heleen in ay marka kale isku-soo abaabulaan una soo ceshadaan dadaaladi ay horay u sammaynamajireen. Waxaa sababa u ahaa xaafado dhawr ah oo dadaalo badan sammeeyey shirar ay ku wada doodaan kagana doodaan arrimahooda islamarkaana ku go’aansadeen in ay dib u soo ceshadaan sumcadoodi iyo wax wada qabsigoodi qabtay.

Waxay awoodi u heleen in ay qeexaan waxyaabihi sababta u ahaa bulshada xaafaduhu in ay caajisaan

CADDAALADA

kadibna amnigi iyo kala dambaynti bur-burto kadibna waxay islagarteen farsamooyinka loo xalin karo loona soo noolayn lahaa iskaashigi iyo barnaamijyadi horrumarineed ee ay fulini jireen. Waxay ku dadaaleen sidii ay u soo celin lahaayeen nidaamyadi cadaaladda ahaa ee u wada shaqaysan jireen una wada noolaan jireen. Wada hadaladi ay yeeshen go'aanadi ka soo baxay waxaa ka mid ahaa dhibaatooyinka horay u dhacay in ayna dib u soo noqonin. Si ay uga digtoonaadaana waxay qorsheeyeen hawlo kala duwan kuna heshiiyeen in sidooda loo fuliyo. Si nabad galyada loo sugo loona xoojiyo waxaa la abuuray nidaam laga bilaabo qoyska illaa iyo ururadaamawaaxyaha dawladdu u wada shaqeeyaan islamarkaana u wada xisaabtamaan ayaa loo dejiyey.

Si loo dhaqan galiyana waxaa la sammeeyey gudi ka kooban xubno laga soo xulay dhalinyarada, gabdhahaamadumarka, shaqaalaha dawlada, ururada diimaha iyo odayaasha beelaha. Hawlaha gudigu u xilsaaran yahay waxaa ka mid ah in ay qaban qaaybiyaan kulano lagu wada dooda islamarkaana la isku-calool xaadho iyo bulshada oo la gaadhsiiyo waxbarasho ku saabsan dabad galyada iyo cadaaladda. Waxaa kale oo inta u dheer, maamulka qoyska iyo bulshada, qaybinta dhulka, isticmaalka hantida --lwm in laga tirtiro eexda, ama dhinac u galinta , xuquuqda uu qof leeyahay oo la siiyo qof kale oo an xaq u lahayn, islamarkaana in la helo habab ama farsamooyin loo dhaqan galiyo loona xoojiyo cadaaladda ayaa waxay ka mid yihiin mas'uuliyadaha saaran gudiga.

Kadib marki ay bilaabeen dhaqan galinta

qorshaha ay diyaarsadeen marba marka ka dambaysa waxaa soo xoogaysanaysaay xaaladaha nabadgalyo ee xaafadaha iskeenay. Sidaa darteed, waxay awood u heleen in ay dib u soo ceshadaan ururadi ganacsi, dhaqan iyo goobihi waxbarasho ee horay u jiri jiray laakiin bur-buray. Nabad galyadan ay dib u soo celiyeen islamarkaana xoojiyeen xaafadaha iskeenay ka sokow waxaa ka faa'iidaystay bulshaddii ay dariska ahaayeen. Sida daraadeed, xaafadaha iskeenay iyo bulshada degan xaafadaha la dariiska ah waxay garteen, waxtarka ay leedahay cadaalad ka hufan dhinac u xaglin iyo kala shiki iyo in nabad galyada la adkeeyo.

Hawl-galka 1^{aad}

Idinka oo ku salaynaya sheekada korka ku xusan su'aalahan soo socda jawaabo ku habboon ka bixiya.

1. Xaafadaha iskaashadey dhibaatooyinki sida xun u saammeeyey sharaxa.
2. Si ay dhidibada ugu aasaan nidaam cadaaladeed oo ka hufan khiyaamo iyo danaysi bulshada degan xaafaduhu hawlihi ay fuliyeen hal-hal u tilmaama. Waxqabadyadan aad tilmaanteen kuwa ama ta aad isleedihiin faa'iidooyin aad u wanaagsan bay leedahay waa kuwee?
3. Sharax nidaamka cadaaladeed ee ka hufan khiyaano iyo madmadaw waxtarka heer qaran (dal) ee uu leeyahay.

Nidaamka cadaaladda ah ee ka hufan khiyaamada iyo cadaalad darada in uu jiro iyo in kale siyaabo kala duwan ayaa loo sharaxi karaa. Muwaadiniinta oo si siman loogu adeego ama wax loogu qabto

CADDAALADA

iyo xuquuqaha oo la dhawro ayaa waxay ka mid yihiin nidaamyada cadaaladda ah. Masuuliyiinta dawlada iyo shaqaalaha dawladdu xilka la saaray marka ay si firfircoon, daacad ah uga soo baxaan islamarkaana si daacadnimo leh oo xumaan ka maydhan ugu adeegaan bulshada waxaa xoogaysanaysa cadaaladda. Guud ahaan, jiritaanka cadaalad ka hufan daacad darada, dulmiga iyo danaysiga waxay sababaysa in la helo bulsho si toos ah isku-hortaagta, daacad darada iyo khiyaanada neceb kadibna la dagaalanta.

Cadaaladda ka hufan dhinac u xaglinta, dulmi iyo danaysiga nidaam ahaan jiritaankiisa faa'iidooyinka aad u tiro badan ayuu leeyahay. Waxaana ka mid ah kuwa ugu muhiimsan kuwan soo socda:

- Wuxuu xoojiyaa dhismaha nidaamka diimuqraadiyada ah.

jiritaanka nidaamka ka hufan daacad darro oo cadaalad ah maadaama lagu xaqiijiyey xuquuqaha sinaanta iyo midnimada ee bulshada wuxuu gacan ka gaysanayaa adkaynta nidaamka dimuqraadiyada ah. Cadaaladda ka hufan xummaanta iyo dimuqraadigu waa fikrado siyaabo badan iskugu iskugu dhafan. Waxyaabaha lagu garto inuu dal ka jiro nidaamka dimuqraadigu kuwa ugu muhiimsan waxaa ka mid ah marka maamulka dawladdu dhaqan nidaam cadaalad ah oo ka hufan dhinac u xaglin, khiyaamo--iwm oo muwaadiniinta oo dhana u simanyihiin.

- Nabadgalyada ayuu xoojiyaa.

Nidaamka cadaaladda ah ee nadiifta ka ah kala dhawaysiga wuxuu ka illaaliyaa dhammaan arrimaha is-faham darro iyo isku-dhac ka dhex abuurmi kara bulshada islamarkaana wuxuu

xoojiya ama adkeeya xidhiidhka bulshada oo uu ka dhigo mid caafimaad qaba ahna joogto. Muwaadiniintu in ay sharciga u hogaansanto lagana illaaliyo waxyaabaha dhib u keeni kara aalad loo adeegsado weeyaan. In dalka laga dhaqan galiyo nabad waarta kaalin aad u weyn ayuu ka qaata.

- Wuxuu xaqiijiyaa horrumarka deg-dega ah. Nidaamka ku salaysan cadaalada wuxuu xaqiijiyaa in muwaadiniinta kolba in ay awoodoodu u saamaxdo iyo nooca shaqada ay doortaan ka shaqaystaan xaq u leeyihiin iyo waliba in ay xaq u leeyihiin in ay si firfircoon uga qayb qaataan dadaalada ama dhaqdhaqaaqyada lagu horrumarinayo dalka islamarkaana wuxuu door laxaad leh ka qaata horrumarinta dalka iyo barnaamijyada maal-gelinta ee laga fuliyo deegaanada kala duwan ee dalka.

Hawl-galka 2^{aad}

Ka jawaaba su'aalahan soo socda.

1. Waa maxay nidaamka cadaaladeed ee ka hufan daacad daradu waxtarka uu u leeyahay fulinta barnaamijyo horrumarineed oo deg-deg ah?
2. Tax Qodobada korka ku xusan marka lagu darro nidaamka diimuqraadiga ah iyo nidaamka cadaaladeed ee ka hufan takoorida sida ay u xidhiidhaan yihiin leeyihiin.
3. Sharaxaad ka bixi nidaamka cadaaladeed ee xuquuqda ah iyo nabad galyadu waxyaabaha ay isaga midka yihiin ama meelaha ay iskala xidhiidhaan.

CADDAALADA

4.2. Dhibaatooyinka ka dhalan kara Nidaamka Cadaalad darada ah

4.2.1. Dhibaatooyinka Nidaamka Shaqo ee Eexda iyo

Cadaalad-darada Kudhisan

- Sheega dhibaatooyinka aad is-leedihiin waxay ka dhalan karaan nidaamyada aan cadaaladda ahayn.

Waxaa jiri jiray shan beelood oo mudo aad u dheer dal maamuli jiray (qoomiyado shan ah oo hal dal oo ka dhexeeyey wada maamuli jiray). In kasta oo beelahan ay hal maamul uu ka dhexeeyey, wax nabad galyo ah iyo wax jacayl ah ma dhexoolin. Haddii ayna kaba badnayn labo ka mid ah beelahan waxaa loo gaystey xadgudubyo iyo dulmi badan, in badana baana lagu adeegtay lana xaqiray. Masiibooyinka dabeeciga ah iyo kuwa dadku keeno ee dalka ka dhaca ayaa ka mid ahaa dhibaatooyinka ay la kacaa kufayeen labadan beelood. Tusaale ahaan haddii ay roob la'aan iyo macluuli saamayso , ama xanuunada faafa ku dhacaan, ma jirin cid u caawinjrtey. Sidaas daraateed, markasta oo dhibaatooyinkani soo noqdaan si gaar ah oo islamarkaana aad iyo aad u daran ayey u saamayn jireen labadan beelood.

Guryahooda waa la gubaa; hantidooda waa la dhacaa ama boobaa, goobaha ay ku noolyihiina waa laga masaafurin jiray. Beelahan iska daa in laga guursadee in wax lala cuno ama lala cabo waxaa loo arki jiray dambi. Falalkan xun-xun ee beelahan loo gaysanayo in kasta oo ay si tallaabo-tallaabo ah u soo yaraanayeen hadana looma ogolayn in ay ka qaybqaataan arrimaha

siyaasada, iyo dhaqaalaha ee dalka ka socda . Goobaha ama deegaanada ay ku noolaayeen wax barnaamijyada horrumarineed ah iyo adeegyada bulsho oo laga fulin jiray haba yaraatee ma jirin . Labada beelood si ay isku-hortagaan ama isaga difaacaan xadgudubiyada loo gaysanayo waxay adeegsan jireen habab ama farsamooyin kala duwan . Tusaale ahaan, goobaha ay ku noolyihiin khayraadka dabeeciga ah ee ka jira lama daryeelo.

Ma lahayn dareen lahaansho ah oo ay u qabaan deegaanada ay ku noolyihiin iyo dalkaba . Waxaa lagu yaqaana dhirta oo ay jaraan islamarkaana gubaan. Waxay taageersanayeen in ay dabar go'aan xayawaanka duur-jooqta ah . Xiliyo kala duwana dadka ka yimmaada dalalka dibada islamarkaana soo weerara ayey gacan siin jireen. Xiliyo ama muddooyin dhaw wixii ka soo dambeeyeyna waxaa xoogaystay dadaaladi ay bulshooyinku u galeen in ay is-hortaagaan kana dagaalamaan cadaalad-daradi dhexdooda ka jirtay. Banaan baxyo ka dhan ah dawlada oo ay sammeeyaan inta ay dhaafeen ayey galeen doodo iyo dalaalo kala duwan oo ay kaga hortegayeen cadaalad darada. mas'uuliyiinta dawladdu awood ay banaan baxa ay bulshadu qaban ayso kaga hortagaan way waayeen maaliba maalinta ka dambaysa dhaqdhaqayada ay meelaha kala duwan ka sammeeyaan ayaa aad u dhibay. Maadaama goobihi ganacsiyada oo dhani xidhmeen dhaqaalihi hoos u dhac aad u daran ayaa ku yimiday. Nabad galyadi horayba aan u jirin maadaama ay sii baa'baday firxadka iyo kala fogaanshaha dadkuna maalinba maalinta xigta tiradoodu aad bay u sii biiraysay.

CADDAALADA

Hawl-galka 3^{aad}

Idinka oo sheekada korka ku xusan ku salaynaya su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Sharaxa dhacdooyinka ka tirsan sheekada ee tilmaamaya nidaamka cadaalad darada ah.
2. Labada beelood taageerooyinka ay siinayaan dadka dibada ka soo weerara dalka ma waxaad leedihiin way ku saxsan yihiin ? waayo?Ma waxaad u malaynaysiin sababtu inay tan tahay?
3. Waa maxay sababaha labada beelood u yeelan waayeen dareen lahaansho ah oo la xidhiidhaa deegaanadooda iyo waliba dalkooda?

Nidaamyada cadaalad darada ah dhibaatooyinka ka dhasha ama sababta u ah kuwa ugu waa weyn waxaa ka mid ah :

- Dareenka muwaadiniintu u qabaan shaqada oo ay isxilqaankooda iyo firfircoonidooda oo yaraata. Falalka cadaalad darada ah ee goobaha iyo marxaladaha kala duwan laga fuliyo waxay keenaan dhibaatooyin kala gedisan. Tusaale ahaan, waxay burburinayaan dareenka wadaniyada ee ay muwaadiniintu leeyihiin; hantida bulshada oo la burburiyo ama lagu takri falo, in la tir-tiro dareenki daljacaylka ee lagu daryelayey --lwm. Nidaamyada cadaalad daradu waxay dhaawac weyn ugaystaan firfircoonaanshaha shaqo ee muwaadiniinta waxayna sii xoojiyaan aragtida ah maxaa iga galay ama waxba igama khuseeyaan.
- Banaanbaxyo sharci darro ah oo la abaabulo iyo nabad galyada iyo deganaanshaha

oo la waxyeeleeyo. Nidaamyada aan cadaaladda ahayn dhibaatooyinka halista ah ee ay sababaan kuwa ka midka ah uguna khatarta badan waxaa ka mid ah kuwa sababa in bulshadu ku kacdo dawlada . Marka banaan baxyadu bataan ama ballaadhaan islamarkaana sharciga iyo kala dambayntana baabi'iyaan , waxaa meesha ka baxaya nabadgalyadi iyo degaan aanshihi. Waxay socdaanba ha socdaane waxay sabab u noqdaan in dalku burburo.

Hawl-galka 4^{aad}

Su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Deegaanadiina iyo dalkaba ha ahaatee si looga hortego cadaalad darada hawlaha loo baahanyahay in la fuliyo sharaxaad ka bixiya.
2. Sheega qodobada korka lagu soo sheegay marka lagu darro nidaamyada cadaalad darada ah haddii ay dalka ku faafaan dhibaatooyinka asaasiga ah ee ka dhalan karaa.

4.3. Xarumaha Bixiya Adeegyada Bulshada.

4.3.1. Nidaamka Caddaaladeed ee ay adeegsadaan xarumaha bixiya adeegyada bulshada.

- Ururada bixiya adeegyada bulshadu waa kuwee?
- Waa maxay macnaha nidaamka cadaaladeed ee ay ku dhaqmaan ururada bixiya adeegyada bulshadu?

CADDAALADA

Gobolada Koorabliit iyo Warkaambiit

Gobolada loo yaqaano Koorabliit iyo Warkaambiit kaanoo oo dal yar ku dhex yaala islamarkaana ah labo gobal oo daris ah ayaa jiray . Labadan gobal waxyaabo badanbay isaga mid ahaayeen. Midabka dhul ahaan sida uu u yaalo ama qaabka iyo xaaladaha cimilooyinka ayey isaga mid ahaayeen. Marka taa laga yimmaado xaga tirada ama cadadka bulshadana way isku-dhawaayeen. Maadaama labada gobal aad iskugu ekaayeen ama iskugu mid u ahaayeen dad badan waxaa ku adkaan jirtay in ay kala saaraan. Laakiin sanado dhaw wixii ka soo dambeeyey faraqyada u dhexeeya labada gobal in aysoo shaac baxaanbay bilaabeen. Iyada oo ay sabab u tahay kala duwanaanshahaamafaraqa u dhexeeya labada gobal ururadi bixinayey adeegyada bulshadu waxay ku guul daraysteen in iswaafajiyaan gobalka adeegyada uu u baahan yahay kala duwanaanshaha warbinta soo socota ayaa laga fahmi karaa.

Table 4.1 Distributions of social services in Woreda A and Woreda B

M a g a c a gobalada	Cadadka xaafada	Xafiisyada xaafada	Dugsiyada	Goobaha ama x a r u m a h a caafimaad	X a r u m a h a beeraha
Koorbaatit	80,000	25	46	26	18
Warkaambiit	75000	12	14	10	2

Hawl-galka 5^{aad}

Idinka oo ku salaynaya jaantuuska korka ku xusan ka jawaaba su'aalahaan soo socda.

1. Adeegyada bulshada ee noocan ah ee ururada kala duwan bixiyaan qodobada aad is-leedihiin waxay sabab ama asaas u yihiin kala duwanaanshaha liis gareeya.
2. Ka wada doodaaamahadla nidaamyada ururada bulshadu ay hawlahooda u fuliyaan ee aan ahayn cadaaladda siyaabaha loola dagaalami karo.
3. Ururada bulshadu nidaamyada ay wax u fuliyaan haddii ay iswaafaqi waayaan waxyeelooyinka ka dhalan karaa liss gareeya.

Ururada bulshadu adeegyada ay dadka siiyaan

waxay hormood u yihiin adeegyada muhiimka u ah ama asaaska u ah nool-maal meedka bulshada. Sida daraadeed, muwaadiniintu si ay ururada uga helaan adeegyo ku habboon waxaa loo baahanyahay in farsamooyinka ay adeegsadaan laga dhigo kuwo cadaalad ah. Cadaaladnimada siyaabaha ururada bulshadu u siiyaan adeegyada macnaheedu waxaa weeye in iyada oo goobna goob kale laga takoori si cadaalad ah kuna salaysan kolba sida ay tahay baahida ka jirta iyo baaxadeeda ama saamaynta ay ku yeelan karto nolol maal-meedka bulshada goobta degan loogu adeego. Sida darteed, cadaalad ma aha in adeegyo dhammaystiran la siiyo goobaha qaarkood halka goobo kalena aan habayaraatee wax adeeg ah la siiyin ama adeegyo kooban oo aan dabooli karin baahida bulshada la siiyo.

CADDAALADA

Sanadihi tegay ururadi bulshada ee ka jiri jiray dalkeena si cadaalad ah ama siman deegaanada, miyi iyo magaalaba uguma adeegi jirin. Goobaha qaarkood waxaa la siiin jiray adeegyo tiro-badan halka goobo kalena aan haba yaraatee wax adeeg ah aan laga bixin jirin. Xiligan aynu joogno laakiin nidaamyadi la khalday ama aan , cadaalad ku salaysnayn sidii loo hagaajin lahaa ama loo sixi lahaa ayaa dalaalo aad u waa weyn loogu jira. Kuwan iyo ururada bulsho si cadaaladda loo waafajiyo muwaadiniintu in ay taageerada looga baahan yahay in ay ku deeqaan islamarkaana si firfircoon looga qaybgaliyo.

Hawl-galka 6^{aad}

Su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Hal dal haddii lagu arko xarumaha ururada bixiya adeegyada bulshada oo aan si cadaalad ah wax u qaybinaynin dhibaatooyinka aad isleedihiin way ka dhalan karaan taxa.
2. Ururada adeegyada bulshada farsamooyinka loo bixiyo in la hagaajiyo ama la saxo waayo cidda iska leh ama ay saaran tahay mas'uuliyadu?
3. Ururada bixiya adeegyada bulshada si cadaalad looga dhigo arrimaha loo baahanyahay in wax laga qabto sheega.

4.4. Waaxyaha Cadaaladda ee heerarka kala duwan

4.4.1. Waaxyaha Cadaaladda ee ka jira Deegaanada Baahida loo qabo in ay Adeegsadaan Nidaam Cadaalad ah.

- Ururada u qaabilsan adeegyada bulshada ee ka jira goobaha aad degan tihiin magacdooda qora.
- Waa maxay faa'iidada ay leedahay in nidaamyada waaxyaha adeegsadaan noqdaan kuwo cadaalad ku salaysan?

Muhiimada ay leeyihiin waaxyaha cadaaladda ee dhaqanka ka soo jeeda.

Bulsho walba waxay yeelan kartaa waaxyo ama ururo cadaaladeed oo ay dhaqan u lahayd. Xarumahan cadaaladda u qaabilsan ee bulshadu waxay u kala qaybtamaan kuwo dhaqameed iyo qaar casri ah ama cusub. Tusaale ahaan , dalkeena waxaa degan ama ku nool qoomiyada iyo shucuub aad u badan. Qoomiyadahan, shucuubta iyo bulshooyinkan asal ahaan waxay leeyihiin nidaam cadaaladeed oo isku-dhaca iyo khilaafyada soo dhex gala ay iskaga dhex qaadaan iyo xarumo ama waaxyo illaaliya islamarkaana ballaadhiya nidaamka cadaaladeed ayey leeyihiin. In kasta nidaamka wax loo xaliyo gooba-goobta ka duwan yihiin xadgudubyada ka dhanka ah xuquuqaha iyo gafafka bulshada dhexdeeda ka dhaca oo lagu xaliyo iyo nabadgalyada iyo amniga oo la adkeeyo kaalin aad u weyn ayey ka qaataan. Ururadan ama xarumahan dhaqameed oo dhaqanka iyo in daha goobaha ku salaysan ayaa waxaa loo adeegsada xalinta arrimaha bulshada. Si ay bulshadu u hesho waaxyo cadaaladeed oo ay garanayso, fahmayso, lagana fahmayo deegaanka oo ay wax ku xalisato ayuu waxtar weyn ku leeyahay . Xiliyadan hada aynu joogno tixgalinta ama mudnaanta la siiyo waaxyaha dhaqanka ee cadaaladda u qaabilsan marba marka ka dambeeya way sii weynaanaysa.

CADDAALADA

Jaantuska 4.1. Waaxyaha Cadaalada ee ka jira deegaanada waxtarka ay leeyihiin

Hase yeeshee waxaa loo baahanyahay in qaar ka mid ah . Nidaamyada wax loo xaliyo ee dhaqanka ka soo jeeda in ay la jaanqaadaan ama iswaafaqaan farsamooyinka xaadirka ah ee wax loo xaliyo ama loo cadaalad falo. Tusaale ahaan , marka loo fiiriyo labka iyo dhaddiiga gafafka la xidhiidhaa guurka ee dumarka ama gabdhaha ka soo gaadha waxaa ka mid ah si cadaalad ah aan loogu gar qaadin, mararka qaarna dad awoodda dawladeed ee ay leeyihiin iyo maal-qabeenimadooda lagu ixtiraamo oo xadgudubyo ama gafaf u gaysanaya dadka oo ka soo jeeda dhaqanka oo ururada dhaqanku adeegsadaan ayaa la arkaa-iyo waliba qofka lagu xadgudbay oo loo helo xal u dhigma gafka loo gaystay iyo falal kale oo la mid ah in dib u habayn lagu sammeeyo ayay u baahanyihiin.

Hawl-galka 7^{aad}

Su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Bulshada aad ku dhex nooshahay waaxyaha cadaaladda u qaabilsan ee xaga dhaqanka ka soo jeeda liisgareeya.
2. Ka qaybgalka waaxyaha cadaaladda ugu muhiimsan , dhinacyadooda liita iyo dhinacyadooda adag kala saara kadibna fasalka u soo badhiga.

Xarumaha cadaaladda ee dalkeenu leeyahay waxay u kala baxaan labo waaxood waxaana ay kala yihiin:-

1. Xarumaha cadaaladda ee dhaqan ahaaneed. Waxaa weeye bulshada dhexdeeda xadgudubyada ka dhaca, cabashooyinka iyo khaladaadka oo xal loo helo iyo in nabadgalyada lagu xoojiyo macadyo kaalin muhiim ah ka qaata. Odayaal wax heshiisiiyaa, shirarka beelaha, aabayaasha diimaha waxay tusaale u yihiin waaxyaha dhaqanka ah ee cadaaladda.
2. Waaxyaha cadaaladda ee casriga ah waaxyahani nabadgalyada iyo amniga bulshada in ay sugaan waaxyo ama macadyo dawladdu sammaysay awood iyo mas'uuliyad la siiyey oo cadaaladda in ay dhaqan galiyaan islamarkaana xoojiyaan loogu talagalay weeyaan. Tusaale ahaan, maxkamada, xafiisyada booliska ama asluubta iyo maamulka xaafadaha ayaa ka mid ah kuwa ugu horreeya ee ka tirsan qaybtan.

Dhacdada koobaad: Xubno ka tirsan dad degan xaafad go'aan ay soo saareen oo ku saabsan biyo la'aan ka dhacday si wax looga qabto waxay dhiseen barkad biyo aad u badan qaadi karta. Marki la bilaabay in laga cabo barkada dadkii ka qaybgalay dhismihi barkadu waxay si adag isku-hortaageen dadki aan ka qaybgalin dhismaha barkadu in ay ka cabbaan. Sida darteed, xaafadi wdaxaa ka dhacay murame iyo rabshado aad u xoogbadan. Qaybihii ka qayb galay dhismaha barkada iyo qaybihii aan ka qayb qaadanin doodihii

CADDAALADA

ka dhex qarxay ka sokow, waxay bilaabeen in midba midka kale la coloobo hanjabaad iyo ka cabsiin kula kacay iyo waliba in midba midka kale duqeeyo . Xaaladani labada qaybood ee ka wada tirsan xaafada iskuna haya biqaha barkada ka sokow dadki kale ee agagaarka degana ayey cabsi iyo deganaansho la'aani ku dhacday.

Dhacdada labaad : mudane Cumar lacag aad u badanbu ka soo musuqmaasuqay bangiga kadibna waa la bedelaay. Si loo soo qabtoamaxidho dambiilaha marki la bilaabay in caddaymihii loo baahna la soo ururiyo waxaa lagu soo oogayamadacweeyey in uu yahay dambiile. Maxkamaduna waxay amar ku bixisay in meel kasta oo laga helo laga soo qabto. Mudo dheer marki baadhitaan lagu jiray kadib mudane Cumar maxkamada la hor keenay ka sokow in uu dambiile yahay ayaa la xaqiijiyey . Gabagabadiina maadaama musuqmaasuqi lagu cadeeyey maxkamadi waxay ku xakuntay.

Hawl-galka 8^{aad}

Idinka oo ku salaynaya labada dhacdo ee korka ku xusan su'aalahaan ka jawaaba.

1. Labada arrimood ee korka lagu tilmaamay midkeed isleedihiin waxay ku roontahay in waaxyaha cadaaladu fiiriyaan ama xaliyaan? Sabab?
2. Idinka oo u fiirinaya kolba sida ay xal-cadaalad ah loogu heli lahaa labada arrimood waaxyaha cadaaladda ee ka qaybqaadan karaa iyo mas'uuliyadaha ay ka soo bixi karaan kala saara kadibna soo bandhiga.

3. Dhibaatooyinka dhacay oo loo raadiyo xal waxtarka ay leeyihiin liis gareeyaamaqora.

Xarumaha cadaaladda ee deegaanka ka jira faa'iidooyinkooda waxaa ka mid ah kuwan soo socda:

1. Inla helo garsoor sax ah kana hufan garabaysi ama dhinac u xaglin: Hawlgalka ugu horeeya ee looga baahan yahay in waaxyaha cadaaladu fuliyaan waxaa weeye in ay mushtamaca dhexdiisa arrimahaamafalalka ama dhacdooyinka lidiga ku ah cadaaladda ee ka dhaca go'aano xaq ah islamarkaana ku habboon ama u dhigma xal cadaalad ku salaysana u noqda ka soo saaraan. Sidana waxaa la sammayn karaa marka la helo oo kali ah garsoor dhab ah kana maydhan ama madaxbanaan dhinac u xaglin iyo garabaysi. Nidaamka ay garsoorayaashu go'aanada uga bixinayaana waa in uu noqdo mid waafaqsan sharciga iyo nidaamka uyaala dalka.
2. Nabadgalyo waarta lagu asaaso laguna xaqiijiyo barnaamijyo horrumarineed oo deg-deg ah .Nidaamka cadaaladda ah waa aladaamaqalabka lagu sugo xuquuqaha sinaanshaha. Nidaamka cadaaliga ah waxaa lagu tir-tira xadgudubyada iyo falalka dhanka ka ah sharciga waxaana lagu xoojiya nabadgalyada. Amniga iyo nabada oo dhidibada loo aso iyo in horrumarka dalka la de-dejiyo ayuu kaalin muhiim ah ka qaataa. Nidaamka cadaaladda ah nolosha iyo hantida daryeelkooda ayuu dammaanad qaadaa muwaadiniina wuxuu siiyaa fursado ay shaqooyinka horrumarinta si firfircoon ugu fuliyaan. Sida darteed, horrumar deg-deg ah si loo gaadho wuxuu dhibada u aasa islamarkaana fudaydiya in la ballaadiyo ururada bulshada iyo dhaqan galinta barnaamijyada horrumarinta ee asaasiga ah.

CADDAALADA

Hawl-galka 9^{aad}

Su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Waaxyaha cadaaladda oo heerar kala duwan leh in la sammeeyo maxay faa'iido leedahay?
2. Sheega sababaha waaxyaha cadaaladdu ku qasbi kara in ay ku dhaqmi waayaan nidaamyada cadaaladda ah.

4.5. Tallaabooyinka loo Baahanyahay in la Qaado Marka Xuquuqaha lagu Xad-gudbo Lagana Horyimaado Nidaamka Cadaaladda

4.5.1. Tallaabooyinka Xaqiijinta iyo Sugida Xuquuqaha Cadaalada

- Marka la jabiyo sharciga xuquuqaha cadaaladdana meel lagaga dhaco tallaabooyin nooc ah ayaa la qaadi karaa baad leedihiin?

Kaalinta muwaadiniintu ku leeyihiin daryeelka Xuquuqaha iyo adkaynta cadaaladda

Xuquuqaha xiliyo kala duwan iyo goobo kala duwan iyo waliba sababo kala duwan dartood ayaa loogu xadgudbi karaa. In la xoojiyo cadaaladda ururada cadaaladda oo heerar kala duwan leh oo la sammeeyo iyo jiritaanka sharci iyo anshax wanaagsan oo kali ah kuma filna. Dhab ahaan arrimaha lagama maar-maanka u ah adkaynta cadaaladda weeyaan. Laakiin si loo sugo cadaalad waarta waxaa jira mas'uuliyado badan oo saaran. Qof kastaa oo muwaadin ah si xuquuqdiisa u baahanyahay in la mid ah waa

in uu xuquuqaha dadka kalena daryeelo. Sida aad u jeceshahay in xuquuqahaaga loo daryeelo kuwa dadka kalena u daryeel.

Hase-ahaatee , sababo badan islamarkaana kala duwan dartood ayaa loo jabin karaa xuquuqaha loogana hor imman karaa cadaaladda. Mar walba muwaadiniintu inay leeyihiin xuquuq ama xoriyad ay arrimahooda u hor dhigaan waaxda cadaaladda siday u mutaysteen: labo qayboodamasiyaabood ayaa loo sharaxi karaa arrintan. Marka hore adigu shakhsi ahaan marka dhibaato ama meel ka dhac lagu gaysto waa in aad ka wargaliso waaxda u xilsaaran cadaaladda . Sida ay tilmamayso odhaahda : <<Nimaan hadlan habartii qadisay >> muwaadiniintu haddii ayna mas'uuliyiinta dawlada, ururada cadaaladda (bulsho ahaan iyo shakhsi ahaanba) xad-gudubka loo gaystay ayna ka wargalinin ma heli karaan wax xal ah. Marka labaad, ka sokow gafka adiga shakhsi ahaantaada loo gaystay xadgudubyada dadka kale loo gaystayna waaxyaha cadaaladda in aad ka wargalisid ayaa lagaaga baahanyahay.

Hawl-galka 10^{aad}

Idinka oo ku salaynaya qoraalka korka ku xusan su'aalaha soo socda ka jawaaba.

1. Qor mas'uuliyadaha muwaadiniinta ka saaran taabogalinta nidaamka cadaaladeed ee jira.
2. Taabo-galinta nidaamka cadaaladeed idinku doorka aad ku leedihiin sharaxa.

Marka la buriyo lana dhinac maro sharciyada xuquuqaha waxaa lagama-maar maan ah in lagu dhaqmo tallaabooyinkan sharciga ah ee soo socda.

CADDAALADA

1. Fursadaha xuquuqdaada aad ku sugi karto oo aad ka faa'iidaysto muwaadin kasta gafka iyo xadgudubyada loo gaysto iyo xukun ama go'aan cadaalad darro ah oo loo gaysto in uuamaay waaxyaha ay khusayso ka wargaliyo islamarkaana helo bedel u dhigma gafki loo gaystay ama in tallaabo ku habboon laga qaado codsado xorbuaamay u tahayamayahay.
2. Dambi soo bandhiga (in la soo dacweeyo). Muwaadiniinta xuquuqahooda gaar ahaaneed iyo xuquuqaha waaxyaha kale haddii loo daryeeli waayo gafafka , falalka lidiga ku ah xuquuqahooda ee la gaadhsiiyo waa in ay waaxyaha cadaaladda ee ay khusayso u soo badhigaan. Run ahaan , heerkaamarajada waaxda cadaaladda ee arrimahaamafaldambiyeedyada loo bandhigayo iyo nooca ay yihiin waxay ku kala duwanaan karaan kolba xaalada ama sida ay yihiin arrimaha la tabanayo. Ka hor inta arrimaha dacwadaha aan loo gudbinin waaxyaha sare ee dawlada ee u xil-saaran arrimaha cadaaladda waxaa wanaagsan in la adeegsado waaxyaha cadaaladda ee ka jira goobaha aad ku sugantahay.
3. Rafcaan oo la qaato. Inta badan go'aanada maxkamadu ka soo saartoamaka qaadato dacwadeena haddii ay no cuntami waayaan ama aynu ku qanci weyno waxaa noo caado ah Rafcaan in aynu ka qaadano. Laakiin maxkamad hoose tusaale ahaan maxkamad degmo go'aanka ay ka gaadho dacwada aynu wadano haddii aynu ku qanci weyno waxaan xaq u leenahay in aynu dacwadeena u gudbisano maxkamad ka darajo saraysa

ta aynu rafcaanka ka qaadanay ee heerka degmo. Tan waxaa loo yaqaana rafcaan qaadasho . Rafcaan qaadashadu wdaxay noo tilmaamaysaa. Maxkamada ugu horrayn aynu dacwadeena u soo bandhignay go'aanka ayna siiso xuquuqda aynu u leenahay in aynu is hortaagno islamarkaana maxkamada ka saraysa ka codsano in ay mar labaad dib noogu fiiriso dacwadeena. Qofka rafcaanka qaadanaya ma aha oo kali ah qofka dambiga lagu helay laguna xukumay in la ganaaxo. Qofka loo xukumay laftigiiskuamalaftigeedu wuxuu ama waxay xaq u leedahayamaleeyahay in uuamaay ku qanciweydoamawaayo ganaaxa ama xukunka lagu riday qofka ka soo horjeeda ama eedaysanaha. Tusaale, wuxuuamawaxay ku dacwiyi kartaamakaraaa xukunkan maxkamadu ku riday eedaysanaha ma aha mid u dhigma faldambiyeedka u gaystay waa in lagu xakumo mid ka ciqaab xun, iskuma dhigmaan qofka eedaysanaha igaystay iyo xukunka lagu riday. Sidaa darteed waxaan jecelahay in aan rafcaan ka qaato inta uuamaay yidhaahdoamatidhaahdo ayaa maxkamada sare loogudbisan karaaa. Maxkamada sare ee dacwada loo soo gudbistayna marka ay si buuxda u baadho dhacdadaamadawada kadib waxaa suurta gal ahamadhici karta in ay go'aanki horray maxkamada hoose u soo saartay mar labaad ugu celiso ama ku taageerto go'aanki maxkamada hore ay qaadatay, in go'aanki maxkamada hore si buuxda loo tuuro, iyo wax laga bedelo islamarkaana sidi hore si ka sii wanaagsan loo soo dhigo.

CADDAALADA

Hawl-galka 11^{aad}

Su'aalaha soo socda ka wada hadla.

1. Maxay dadku u adeegsadaan farsamada rafcaan qaadashada?
2. Xarrumaha cadaaladda ee kajira deegaanka ama goobaha aad degantihiin inta la buuqdo lana weydiisto rafcaan laga qaato go'aan ay riday si xuquuqaha aynu leenahay loo daryeelo islamarkaana loo xoojiyo cadaaladda faa'iidooyinka ay leedahay koox-koox warbixin uga soo diyaariyo kadibna fasalka u soo badhiga.

4.6. Canshuurta

4.6.1. Xuquuqda iyo Masuuliyada Canshuur Bixiyayaasha.

Jaantuska 4.2. qof kasta oo muwaadin ah waxa waajib ku ah in uu dakhliga soo gala ka bixiyo Canshuurta dawladda

- Tax faa'iidooyinka canshuurta ama waaxtarka ay leedahay .
- Cashuur bixiyayaashu maxay xuquuq leeyihiin? waajibbaad kooduse muxuu yahay ?

Bulshada degan xaafada wada hadalkii ay yeesheen wuxuu ku saabsanaa islamarkaana

culays badan saarayey arrimaha la xidhiidha ururinta cashuuraha .Qabanqaabiyayaasha ama xubnaha shirka daadihinayeyna waxay ahaayeen mudane Faarax iyo marwo Xaawo Cilmi oo laga soo wakiishay xarunta gudiga u qaabilsan ururinta canshuurta. Gudoomiyaha xaafadu marki uu isbaray martidi kadib wada hadalka waxaa lagu bilaabay sharaxaad ay bixinayaan dad khibradlayaal ah . Geedi -socodka wada hadalka si kooban ayaa loo soo bandhigay.

Mudane: Faarax:- Subax wanaagsan walaalayaal? maanta waxaa halkan iskugu-keen keenay waxaa weeye si aynu uga wada hadalno xaaladaha hada ay ku sugan tahay cashuur ururintu masiyaabaha loo soo ururiyo canshuurta. Wada hadalkii kanka horeeyey in uu ku saabsana macnaha ama canshuurtu waxaa ay tahay waad wada xasuusantihiin. Sidaad wada garanaysaan canshuurtu ma aha wax dalkeena ku cusub. Canshuurtu asal ahaan waa arrin ahayd soo jireen oo ah go'aan sharci ah oo dhigaya in dakhliga muwaadiniinta soo gala cashuur laga jaro islamarkaana dawlada la siiyo. Xiliba xiliga ka dambeeya bulshadu in ay fahamtoin cashuuraha ay bixiso ama dawladdu ka qaado lagu fuliyo mashruucyo horrumarineed, oo ay ka mid yihiin dhaqaalaha nabadgalyada, caafimaadka, waxbarashada--IWM ayey bilawday . Sida daraadeed , canshuurtu in ay tahay lacag laga bixiyo amajaro dakhliga qofka soo gala islamarkaana lagu fuliyo barnaamijyada maal galinta iyo horrumarinta dalka in aan fahamno kadibna bixino islawaakhtiga ay ku habboontahay ayaa waajib nagu ah.isaga oo leh marki uu qudbadiisi ku soo bandhigay kadib waxaa uu

CADDAALADA

faah-faahin ka bixiyey in wada hadalka dulucdiisku tahay siyaabaha canshuurta loo bixiyo, xuquuqda cashuur bixiyayaasha iyo mas'uuliyada ama waajibaadka saaran bulshada.

Su'aasha ka qaybgalayaasha:- Hada sharaxaada aad noo soo jeedisay si cad ama wanaagsan ayaan u fahmay. Laakiin nidaamka canshuurta loo bixiyo mas'uuliyada saaran iyo xuquuqda bulshadu waxaa ay yihiin in aad noo faahfaahiso ayaan ka codsanayna kuwan iyo su'aalo kale oo ku saabsan waajibaadka iyo xuquuqaha dadka cashuuraha bixiya si ballaadhan ayaa looga wada hadlay. Waxyaabihii la faahfaahiyey qaar ka mid ah oo ay soo jeedisay marwo Xaawo kuna saabsana muwaadiniintu xuquuqaha iyo mas'uuliyadaha laga sugayo in ayka soo baxaan sidan soo socota ayaa loo soo bandhigay:

B. Waajibaadka saaran canshuur bixiyayaasha.

- Waxyaabaha laga sugayo in ay ka soo baxaan dadka bixiya canshuuraha waa in ay gartaan bixinta canshuurta in ay waajib ku tahay, wakhtiga loo baahanyahay iyo cadadka ku waajibayba in ay bixiyaan ayaa laga sugaya.
- Warbixino dhammaystiran oo ku saabsan ururinta canshuurta oo dhab ah kana hufan buun-buunis iyo danaysi in la siiyo.
- Alaab aan canshuur laga bixinin in aan la gadin ama aan la soo qaadan karin ama aan la iibsanin lana iibinin, waxyaabaha carqalad u keeni karaa ururinta cashuuraha oo laga digtoonaado iyo qodob kale oo muhiim ah ayey sharaxday.

T. Xuquuqaha canshuur bixiyayaasha.

- Canshuurta la saaray wax u dhigma oo ay weydiistaan, in la hubiyo, haddii cabasho aad qabtid oo cabashadaada soo jeedisid --lwm.
- Xarumo adeega bixiya oo si siman looga wada faa'iidaysto.
- Lacagaha laga soo ururiyo cashuuraha hawlaha lagu fuiyo in ay kula xisaabtamaan iyo in ay gartaan ayaa ka mid ahaa waxyaabaha la soo qaatay.

J. Waajibaadka laga sugayo bulshada.

- Waajibaadka bulshada waxaa ka mid ah in ay canshuurta sida ugu habboon u bixiyaan.
- Alaabta sida sharci darada ah u soo gasha iyo kuwa aan laga bixinin canshuurta oo aan la ibinin ama la ibsanin, ganacsi sharci darro ah in aan la sammaysanin.
- Dadka canshuurta musuq-maasuqa galiya iyo kuwa aan bixinin oo fagaaraha lagu khashifo, la ishortaago, warbixino dhmmaystiran oo ku saabsan ururinta canshuurta oo la siiyo iyo waxyaabo kale oo badan ayey marwo Xaawo tilmaamtay. Sidaa daraadeed, bulshada xaafadaha degan waxay faham wanaagsan ka heleen in canshuurta asaas u tahay horrumarka bulshada iyo dalka. Markii ay faham dheeri ah ka heleen waxa ay tahay canshuurta iyo waxtarka ay leedahay waxay bilaabeen in ay waajibaadka saaran si habboon uga soo baxaan. Maadaama ay hawlgaladan firfircoon abaal gudyo ku heleen waxay tusaale u noqdeen kuwa kale.

CADDAALADA

Shaqa kooxeed.

1. << Dawladdu canshuurta ay bulshada ka qaado iyada oo loo eegayo kolba dakhliga qofka soo gala siida uu yahay waxay dib ugu noqota bulshada oo loogu adeego si loogu faa'iideyo guud ahaan bulshada, fikrada leh ma taageersantihiin? sadee? koox-koox uga wada hadla kadibna fasalka u soo bandhiga.
2. Idinka oo fikradaha hoos ku xusan dadka kale weydiinaya su'aalaha ka hooseeya ka shaqeeya:

Marwo Rooda sanadkii waxay bixisa lacag gaadhaysa afartan kun oo birr. Mudane Cabdilaahi canshuurta uu sanadki bixiyo waxaa ay dhan tahay

saddex kun oo birr mudane Jaamac canshuurta uu bixiyo waa kun birr . Mudanaha magaciisku la yidhaahdo Aw Cilmi laakiin wax cashuur ah ma bixiyo. Wuuba ka siidaray oo dawlada wuu ka duunta, wuu musuq-maasuqa. Iyaga oo talo ka bixinaya siyaabahan canshuurta loo celiyo looguna ururiyo waxay khibradla yaashu sheegeen in ay sidani sax tahay.

B. Talada ay khibradlayaashu ka bixiyeen ururinta cashuur sabab? ma saxba?

T. Maadaama muwaadiniintu bixiyaan cashuuro kala duwan kuna salaysan kolba dakhliga soo gala inta uu dhan yahay waa in adeegyada dawladdu siiso bulshada kala duwanaadaan? sabab?

Gabagabada Cutubka 4^{aad}

Xiliyo iyo goobo kala duwan nidaamyada aan cadaalad ahayn oo garabaysi ku salaysan oo laga dareemo nabadgalyada dalka iyo horrumarka waxyeelo aad u weyn ayey soo gaadhsiiayaan. Sida daraadeed, bulshada dhexdeeda in laga hirgaliyo nidaam cadaalad ah oo ka hufan garabaysi iyo dhan u xaglin hawlaha gacanta ka gaysanaya in la fuliyo ayaa loo baahanyahay . Nidaamka cadaaladda ah ee ka maydhan kala takoorida iyo garabaysiga islamarkaana ah nidaam cadaalad ah wuxuu kaalin muhiim ah ka qaataa dhismaha nidaamka diimuqraadiyada : Bulshada dhexdeeda in nabad waarta laga dhaqan galiyo iyo cadaalad ka madax banaan garabaysi in la abbuuro ayuu door weyn ka ciyaara .

Si loo dhaqan galiyo nidaam daacadnimo iyo cadaalad ku dheehantahay in la aas'aaso ayuu door weyn ka ciyaara. Si loo dhaqan galiyo nidaam daacadnimo iyo cadaaladi ku dheehan tahay waa in la abbuuro nidaam sharci ah oo lagu sugo cadaaladda. Nidaamka cadaaladda ah wuxuu bulshada muwaadinka ah ka caawiya in ay gartaan sababaha ay cashuuraha u bixinayaan iyo cidda ay siinayaan. Sida daraadeedna waa in ay bixiyaan canshuurta waajibka ku ah, islamarkaana bixiyaan wakhtiga ugu habboon. Hawlahanina horrumarka dalka iyo maalgalinta door fiican ama weyn ayey bulshadu ka qaadanaysaa.

CADDAALADA

Su'aalaha Layliska Gagabada Cutubka 4aad

I. Weedhaha soo socda tii run ah ku qora "Run" tii been ahna ku qora "Been".

1. Adeegyada ururada bulshadu bixiyaan lagama dhigi karo cadaalad (si cadaalad ah looma bixin karo).
2. Nidaamyada ururada adeegyada bulshada bixiya ee dalkeenu isticmaali jireen waxay ahaayeen kuwa aan cadaalad ahayn.
3. Dhibaatooyinka ay sababeen nidaamyadii cadaalad darada ahaa ma aha kuwa aad u khatar badan.
4. Waaxyaha cadaaladda oo leh marxalado ama heerar kala duwan oo laga sammeeyo dalku faa'iidooyin tiro badan ayey leeyihiin.
5. Bixinta canshuurtu waa xuquuqda iyo waajibaadka muwaadiniinta.

II. Qaybta B iyo qaybta T kolba sida ay iskugu habboonyihiin iskugu aadiya.

B

1. Dareen is-xilqaan oo la yeelan waayo ama la iska waayo.
2. Waajibaadka cashuur bixiyayaasha
3. Go'aan maxkamadeed oo lagu gacan seedho
4. Asaas u ah horrumarka
5. Waax sare oo ka mid ah waaxyaha cadaaladda.

T

- B. Canshuurta oo wakhtigeeda la bixiyo
- T. Cashuur
- J. Racfaan
- X. Cadaalad darro
- Kh. Xaafad
- D. Maxkamada ugu saraysa.

III. Meelaha banaan ee soo socda erayga ama weedha (odhaah dhiman0 ku buuxiya .

1. Hababka ama siyaabaha xuquuqaha sharciga ah ee muwaadiniinta lagu daryeelo _____ iyo _____ weeyaan.
2. Ururada bulshada ee ka hawlgala dalka dhexdiisa nidaamyada ay adeegsadaan in ay noqdaan _____ ayaa looga baahanayahay.
3. Dhibaatooyinka cadaalad darada ah ee laga dhex abbuuro bulshada dhexdeeda wdaaxyaha cadaaladda ee xalintooda u qaabilsan _____ iyo _____ ayaa loo kala saaraamakala qaybiyaaa.

CADDAALADA

IV. Su'aalaha soo socda mid walba jawaabta ku habboon u doorta.

1. Cadaaladnimada xarrumaha ama ururada waxqabadyada lagu garto kuwan soo socda waa mid ka mid ah.
  - B. Adeeg bixinta ay ku leeyihiin goobaha kala duwan oo ay saxaan ama hagaajiyaan.
  - T. Xuquuqda ay u leeyihiin in ay helaan adeegyo siman oo la illaaliyo.
  - J. Maal-qabeenada iyo mas'uuliyiinta oo mudnaanta koobaad la siiyo.
  - X. Jawaabtu waa B iyo T
2. Muwaadiniinta hoos ku xusan si ay cadaaladda u illaaliyaan ama u sugaan hawlaha ay adeegsan karaan waa kuwee?
  - B. Faldambiyeed la soo bandhigo.
  - T. Rafcaan la qaato
  - J. Xoog la adeegsado
  - X. Dhammaantood waa sax.Mid ka mid ah.
3. Waaxyaha cadaaladda ee soo socda kaalinta ama doorka ugu horreeya ma aha in uu go'aan cadaaladeed soo gudbiyo .
  - B. Xaafadaamaxarunta xaafada laga maamulo
  - T. Maxkamada
  - J. Xarunta booliska
  - X. Macad waxbarasho
4. In xarumaha cadaaladda oo heerar kala duwan leh la sammeeyo faa'iidooyinka noocee ah ayey leeyihiin?
  - B. Lacagta iyo xooga ku lumaya ayey yaraynayaan.
  - T. Wakhtiga ayey yaraynayaan
  - J. Cadaaladda oo soo dhawaata
  - X. Dhammaan waa sax.
5. Waa kee midka aan ahayn natiijada nidaamyada cadaalad darada ah?
  - B. Dareenka is-xilqaanka oo ka maqan
  - T. Rejo beelamaniyad jab
  - J. Nabada iyo deganaanshaha oo la xoojiyo
  - X. Xidhiidhka midba midka kale uu la leeyahay oo aan adkayn.

CADDAALADA

V. Su'aalaha soo socda sharaxaad kooban ka bixi.

1. Nidaam cadaaladeed oo ka hufan garabaysi iyo daacad darro in la dhaqan galiyo waxaa mas'uulka ah mwuaadiniinta intiina leh ama aminsan qodobeeya fikradihiina.
2. Nidaamyada cadaalad darada ah goobaha soo socda dhibaatooyinka ay ka abbuuri karaan liisgareeya .
  - B. Dugsiga dhexdiisa
  - T. Qoyska
  - J. Xaafada dhexdeeda
  - X. Maxkamada dhexdooda.